

27 september 2026, 2^e van de Herfst

Sirach 18,1-14

In de perikoop die voor deze zondag staat ingeroosterd, wordt de overweldigende grootheid van de Eeuwige bezongen, waarbij het mensenleven nietig afsteekt. Het ontroerende van de vergelijking is, dat het absolute verschil tussen Schepper en schepsel wordt overbrugd met Gods ontferming. De nietigheid en vergankelijkheid van het schepsel lijkt in de grootheid van God het allerbeste los te maken. Het doet me denken aan de vertedering waarmee grote mensenhanden een kuikentje vasthouden.

Als ik de auteur goed begrijp, is hij op zoek naar woorden om uit te drukken dat God de geschapen werkelijkheid volstrekt overstijgt. Als het begrip 'transcendentie' al had bestaan, zou hij er dankbaar gebruik van hebben gemaakt. In de Griekse tekst valt me op dat in de verzen 4-6 kort achtereens zes werkwoorden staan die met *ek-* beginnen: *exepoièsen exaggeilai, exigneusei, exarithmèsetai, ekdiègèsasthai, exichniasai*. Dat voorvoegsel heeft bij die werkwoorden iets uitpuittends: helemaal, ten einde toe, maar al die woorden zeggen nu juist dat dat niet lukt. Gods daden helemaal uitvertellen, zijn grootheid helemaal uitberekenen, zijn barmhartigheid helemaal uitvertellen, het spoor van zijn wonderdaden tot het einde toe uitspeuren. Dat *kán* dus allemaal niet, want alles van God overstijgt onze beperkte mogelijkheden.

Overigens: in de NBV-edities staat een aantal zinnen cursief gedrukt: vijf versregels in vers 2b-3 en later nog een in 9b. Dat zijn regels die in de meeste handschriften ontbreken en die ook in de meeste vertalingen worden weggelaten. Ze proberen de strekking van de kortere tekst te versterken, maar ze verstoren in mijn beleving de opbouw van het betoog. Vers 10 gaat door op vers 9a, maar het ingevoegde vers 9b stuurt je als lezer eerst de verkeerde kant op. Het gaat er immers om (in het verband zónder 9b) dat honderd jaar voor een mensenleven weliswaar uitzonderlijk lang is, maar in de tijdzee van Gods eeuwigheid stelt het niets voor. Het niet-weten aangaande je eigen stervensuur is een andere kwestie en doorbreekt het opgeroepen beeld. In mijn Rahlfs-editie van de Septuaginta staat 9b overigens niet vermeld, zelfs niet in de noten.

Ik kan er niet precies de vinger op leggen, maar ook de vijf regels 2b-3 (die bij Rahlfs in een voetnoot staan omdat ze in 'weinig' minuskels voorkomen) lijken het oorspronkelijke betoog te doorkruisen. Ze zijn als een tweede stem die enthousiast het betoog van de eerste spreker wil ondersteunen, waarbij die eerste spreker verstoord opkijkt: laat me mijn verhaal vervolgen, je weet niet eens waar ik heen wil. Want al die *ek*-werkwoorden in 4-6 expliciteren wat bedoeld wordt met de uitspraak in 2a 'alleen JHWH zal gerechtvaardigd zijn': alleen Gods verhaal is compleet, alleen bij hem komt alles samen, past alles in elkaar, kan er een punt achter. Wij mensen kunnen daar niet bij, wij leven in het volstrekt onvolledige, in een rafel van wat ons totaal overstijgt.

Maar dan is het verrassende dat die schepselmatige nietigheid niet betekent dat de Eeuwige met zijn kolossale wonderdaden achteloos aan ons voorbijgaat of dat we als stof onder zijn eeuwige voetzolen vergaan. Juist dat categorische verschil tussen het eeuwig-transcendente en het nietig-contingente wekt in de Schepper ontferming, barmhartigheid, begrip. Vers 5b kondigt daar al iets van aan: de barmhartigheid van de Eeuwige is net zo onuitsprekelijk en onmetelijk als zijn kracht.

Als ons dan in de verzen 8-10 onze betrekkelijkheid en onze minuscule plaats in het grote geheel is ingewreven, komt in vers 11 dat bijzondere 'daarom' (*dia touto*). Juist vanwege onze geringheid gaat

de Eeuwige grootmoedig met ons om. *Emakrothumèsen*: Hij heeft zijn gemoed voor ons verruimd; omdat we zo onbeduidend zijn, heeft Hij in zijn innerlijk niet minder, maar méér plek voor ons gemaakt. 'En Hij heeft zijn ontferming over hen uitgegoten'. Daar hebben we weer twee *ek*-woorden: *ek-echeën* voor dat uitgieten, en in 12 een zelfstandig naamwoord *exilasmon*. Beide onderstrepen de overvloed van genade waarmee God zich tot dat fragiele schepsel, de mens, wendt. God 'zag en erkende dat hun *katastrofè* ellendig was' – dat is een term uit het antieke toneel die letterlijk 'de omkering' betekent. Na de ontknoping is alles omgekeerd, de held die eerst in nood was leeft nog lang en gelukkig, of de schurk die kon doen wat hij wil wordt nu in het ongeluk gestort. De Eeuwige 'ziet en erkent' dat het mensenleven, als het over zijn hoogtepunt heen is, kwalijk (*ponèros*) afloopt – en juist daarom stort de Eeuwige al zijn mededogen en genade over hem uit.

In vers 13 wordt Gods barmhartigheid (*e/eos*) met die van de mensen vergeleken: de mens ontfermt zich over zijn naaste, maar de Eeuwige over 'alle vlees'. De kring van Gods betrokkenheid is oneindig veel wijder dan die van de mens. Wij zien soortgenoten staan, maar God ziet al wat leeft staan. Daarom zou ik de tweede helft van vers 13 ruimer opvatten dan de NBV21 doet, die schrijft dat God 'de mens' terechtwijst, onderricht en vormt. Dat is niet wat ik bij Sirach lees. God ontfermt zich over 'alle vlees, terechtwijzend, opvoedend en onderwijzend, terugbrengend (of 'thuisbrengend') zoals een herder zijn kudde'. Als je denkt dat het hier alleen over 'de mens' gaat, is dat precies de smalle blik van mensen waarop Sirach in 13a wijst: dat ze alleen hun soortgenoten zien staan. Maar God is herder van alles wat leeft! Het zou zomaar kunnen dat in het oordeel van de Eeuwige andere schepselen zijn onderwijs en voorschriften doorgaans ijveriger opvolgen dan de mens.

Piet van Veldhuizen